

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПОВЕДІНКОЮ ЖІНОК, ЩО МАЮТЬ МАЛОЛІТНІХ ДІТЕЙ ТА ЗВІЛЬНЕНИХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ПРОБЛЕМИ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Меркулова В. О.

«Громадянське суспільство», «громадський контроль» як соціально-правові категорії увійшли у законодавчу та правозастосовну практику нашої держави. Процес соціальної конвергенції: зближення правоохоронних органів та соціальних утворень (інститутів), взаємопроникнення та взаємодії в частині напрацювання інструментарію у сфері протидії (запобігання) найнебезпечніших видів кримінальних правопорушень (злочинів) - вже є сталою складовою частиною сучасної не лише кримінально-правової, але й кримінально-виконавчої політики України. Зміна соціальної практики та масової свідомості щодо реального стану та перспектив досягнення цілей покарання, можливостей та шляхів виправлення, ресоціалізації та соціальної адаптації засуджених є закономірним подовженням процесу відмови держави від стану «замкненості», «закритості» правоохоронних органів, тим більш органів та установ кримінально-виконавчої системи.

Маємо визнати, що в умовах сьогодення невід'ємною складовою частиною побудови громадянського суспільства, напрацювання досвіду співпраці із громадськими організаціями є діяльність уповноважених органів пробації, на які покладені доволі багаточисельні та різноманітні функції і завдання. Зважаючи на те, що функціонування цих органів стосується будь-якої стадії кримінального правосуддя (досудова, наглядова, пенітенціарна пробація); контролю та нагляду за особами, звільненими від реального відбування покарання з випробуванням; виконання покарань, альтернативних ізоляції засудженого від суспільства; підготовки осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк, до звільнення тощо - сфера взаємодії цих органів із соціальними інституціями є доволі широкою, а отже, недостатньо визначеною у правовому розумінні. Проте багатоаспектність функціонування цих органів може (і повинно) зумовлюватися і особливими властивостями різних категорій засуджених. Предметом нашого аналізу є правова регламентація (відповідно, дієвість правозастосування) підготовки до звільнення від подальшого відбування покарання у вигляді позбавлення волі та допомоги

в соціальній адаптації вагітним жінкам та жінкам, які звільняються із кримінально-виконавчих установ з малолітньою дитиною.

Ключові слова: громадський контроль, жінка, дитина, покарання, законодавство, звільнення, контроль, пробація.

Merkulova V. O. "Civil society", "civil control" - how social and legal categories entered the legislative and law enforcement practice of our state

The process of social convergence: the convergence of law enforcement bodies and social formations (institutions), mutual penetration and interaction in terms of the development of tools in the field of counteraction (prevention) of the most dangerous types of criminal offenses (crimes) is already a permanent component of modern not only criminal law, but also criminal enforcement politicians of Ukraine. The change in social practice and mass consciousness regarding the real state and prospects for achieving the goals of punishment, opportunities and ways of correction, re-socialization and social adaptation of convicts is a natural extension of the process of the state's abandonment of the state of "closedness", "closedness" of law enforcement bodies, especially bodies and institutions criminal executive system.

We have to admit that in today's conditions, an integral component of building a civil society, gaining experience in cooperation with public organizations is the activity of authorized probation bodies, which are entrusted with quite numerous and different levels of functions and tasks. Given that the functioning of these bodies concerns: any stage of criminal justice (pre-trial, supervisory, penitentiary probation); control and supervision of persons released from actually serving a probationary sentence; execution of punishments, alternative to isolation of the convicted person from society; preparation of persons serving sentences in the form of restriction of liberty and deprivation of liberty for a certain period, for release, etc. - the sphere of interaction of these bodies with social institutions is quite broad, and therefore not sufficiently defined in the legal sense. However, the multifaceted nature of the functioning of these bodies can (and should) be conditioned by the special properties and different

categories of convicts. The subject of our analysis is the legal regulation (respectively, the effectiveness of law enforcement) of preparation for release from further imprisonment and assistance in social adaptation to pregnant women and women who are released from penal institutions with a minor child.

Key words: *public control, woman, child, punishment, legislation, release, control.*

Актуальність. Загально визнаним серед кримінологів є те, що жінки, звільнені з місць позбавлення волі (як ті, що повністю відбули призначене судом покарання, так і ті, що звільнені з кримінально-виконавчої установи достроково на підставі ст. 83 КК), є однією із найскладніших та найважчих у плані адаптації та ре соціалізації груп населення. Даний факт зумовлюється досить значним відсотком тих жінок, які за час відбування покарання втратили сім'ю та будь-які зв'язки із соціальним оточенням, професійні навички (якщо їх мали), набули комплекс негативних психічних станів, які відтворюються у фрустрації, відчаї та безнадії. Тож ці жінки відповідно потребують особливої соціальної підтримки, соціально-психологічного та медичного супроводу.

Проте якщо жінка звільняється з новонародженою дитиною або ж в стані вагітності, кількість соціально-побутових проблем у неї значно зростає. І для держави на порядок денний постає не лише проблема виправлення та ресоціалізації самої засудженої, але й, передусім, створення умов для народження дитини, її фізичного та психологічного розвитку, подальшого виховання та благополуччя. З одного боку, ці жінки, як і інші громадяни суспільства, користуються правом мешкання на певній території поряд із своєю сім'єю (без сім'ї), можуть працювати, навчатися, брати участь у діяльності громадських формувань, отримувати соціальну допомогу. З іншого, особливої актуальності набуває механізм державного захисту специфічних прав та інтересів засудженої жінки, яка до того ж є вагітною або має малолітню дитину, створення умов для виконання ними специфічних прав та обов'язків. На перше місце виходять саме обов'язки жінки, пов'язані із доглядом та вихованням дитини, так звані спеціальні обов'язки, визначені судом, як такі, що можуть суттєво вплинути на подальше життя засудженої жінки. І саме невиконання цих спеціальних обов'язків містить у собі загрозу настання несприятливих правових наслідків - подальше реальне відбування покарання.

Постановка проблеми

Тож постає питання, наскільки дієвим та ефективним є чинне кримінально-виконавче законодавство в частині визначення та регламентації соціально-правового інструментарію, яким має скористатися громадянське суспільство у здійсненні контрольно-наглядного та соціально-виховного впливу на доволі специфічну категорію засуджених. Наступність законодавства будь-якої галузі права, крім іншого, має передусім відтворювати стан дотримання такого напрямку реформування нормативно-правових актів, який дозволяє, по-перше, не втрачати ті правові положення, які довели свою ефективність, підтверджені дієвістю правозастосування, а по-друге, поглиблювати за сутністю та сферою регулювання зміст цих положень як у чинному кримінально-виконавчому законодавстві, так і у спеціальних Законах.

З набуттям чинності у 2015 році Закону «Про пробацію» досить значна кількість положень щодо визначеної нами сфери потребує узагальненого аналізу та співставлення на предмет відповідності та дієвості. Актуальність даного аналізу посилюється на тлі внесених змін у чинне кримінальне та кримінально-виконавче законодавство в частині покладання контрольно-наглядових функцій за вагітними жінками та жінками, які мають малолітніх дітей, звільнених від реального (або подальшого) відбування покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі (ст.ст. 79, 83 К), на уповноважені органи з питань пробації. У зв'язку із цим на посилену увагу заслуговують ті правові положення в кримінально-виконавчому законодавстві та Законі «Про пробацію», в яких міститься регламентація окремих аспектів взаємодії уповноважених органів пробації та громадськості в питаннях впливу на розглядувану нами категорію засуджених.

Тож на підставі комплексного узагальненого аналізу відповідних нормативно-правових актів (ВТК 1960 р.; чинного КВК, Закону «Про пробацію») маємо з'ясувати чинний зміст, сутність та особливості громадського контролю (нагляду) за різними категоріями засуджених, підстави для здійснення специфічного соціально-виховного впливу на розглядувану нами категорію засуджених (вагітні та жінки, які мають малолітніх дітей); визначитися із доцільним колом суб'єктів контрольно-наглядного впливу; сформулювати тенденції реформування вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства.

Стан дослідження.

Обрана нами тема дослідження є подовженням наукових пошуків щодо шляхів формування діє-

вого соціально-правового інструментарію допомоги у процесі виправлення та соціальної адаптації засуджених після звільнення із місць позбавлення волі, взагалі, щодо засуджених жінок, зокрема [9; 10]. Проте у зв'язку із інтенсивним реформуванням кримінально-виконавчого законодавства, впровадженням нового інституту «пробація» обрана проблематика набула нових характерних ознак. Відтепер вона набуває комплексного характеру і стосуватиметься також питань досягнення дієвості функціонування уповноважених органів пробації, на які покладено виконання цілей покарання. Тож проблеми особливостей реалізації соціальної конвергенції на тлі двосторонніх зв'язків відповідних правоохоронних органів із громадськістю стають невід'ємною складовою наших подальших досліджень [11].

Відповідно, під час підготовки даної статті використовувалися результати досліджень щодо: понять та соціально-правового призначення контролю та нагляду під час соціальної адаптації осіб, які звільнені від відбування покарання (І.О. Степаненко); особливостей громадського ресурсу системи пробації в Україні (В.А. Кирилук); окремих аспектів поняття громадського впливу на засуджених (О.С. Турчина), специфічності соціально-психологічної допомоги жінкам після виходу з установ виконання покарань (Ю.О. Матвеева) тощо [12; 7; 13; 8].

Основний зміст

Звернення до змісту попереднього виправно-трудового законодавства (ВТК) зумовлюється тим, що порівняно із чинним законодавством розглядуваній категорії засуджених жінок надавалася певна увага [1; 4].

Позитивним є те, що виокремлювалася спеціальна правова норма, в якій йшлося про правові та соціальні підстави звільнення вагітних жінок та жінок, які мають дітей до трьох років, від подальшого відбування покарання у вигляді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк. Проте слід зазначити, що за змістом вона була тотожною окремим положенням відповідної кримінально-правової норми та відсилочною щодо суто кримінально-виконавчих аспектів. Так, відповідно до ч. 2 ст. 109-2 ВТК контроль за поведінкою вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до трьох років, до яких застосовано звільнення від відбування покарання, здійснює кримінально-виконавча інспекція за місцем проживання засудженої відповідно до ст.ст. 114-1 - 114-4 ВТК.

Отже, зрозуміти, хто безпосередньо займається контрольними функціями, який зміст цих

функцій, можна лише на підставі системного аналізу сукупності кримінально-виконавчих норм, зокрема тих, що містяться у ст.ст. 109-2, 114-1 - 114-4 ВТК. Комплексний аналіз змісту цих норм надавав підстави визначитися із колом суб'єктів, які мають виконувати контрольні функції, визначитися зі змістом тих завдань, які вони мають вирішувати, критеріями, які мають впливати на судові рішення протягом іспитового терміну та після його завершення. Відповідно до кримінально-виконавчих правових положень найважливіші контрольні функції мала виконувати кримінально-виконавча інспекція за місцем проживання засудженої жінки. До здійснення контрольних функцій та проведення індивідуально-профілактичної роботи із засудженими мали залучатися співробітники міліції, громадські формування, інші державні органи. Як на той час, такий підхід нам здавався не зовсім вдалим, якщо враховувати даний перелік суб'єктів соціально-виховного впливу на вагітних жінок та жінок, які звільняються з малолітніми дітьми. Нами досить тривалий час доводилося те, що, враховуючи особливий стан дитини, обтяжений фізичними та психічними вадами її матері, необхідністю чіткого постійного контролю за фізичним та психічним станом дитини, їхнім благополуччям - доцільним є залучення до контрольних-наглядових функцій щодо цієї специфічної категорії засуджених безпосередньо органів опіки та піклування, дитячих медичних закладів за місцем проживання звільненої [9].

Відповідно до закону всі ці суб'єкти разом мають здійснювати проведення індивідуально-профілактичної роботи із засудженими, контролювати дотримання ними громадського порядку та виконання обов'язків, покладених судом. Остання ситуація посилюється вимогою того, що звільнений від відбування покарання з випробуванням зобов'язаний звітувати перед кримінально-виконавчою інспекцією про свою поведінку та виконання покладених на нього судом обов'язків, передбачених ст. 76 КК (ч. 3 ст. 114-2 ВТК). Щодо останньої вимоги існували підстави для певних міркувань. Якщо ці положення розглядати у співвідношенні із загальним інститутом звільнення від відбування покарання з випробуванням, вони відповідали змісту та сутності положень матеріальної галузі права та законодавства (зокрема, змісту ст.ст. 75-78 КК). До того ж, обов'язки, передбачені цими статтями КК, суд може покласти і на вагітну жінку, та жінку, яка має дитину віком до семи років, що умовно звільняється від покарання

на підставі ст. 79 КК. Проте під час звільнення від подальшого відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до трьох років, на підстав ст. 83 КК, суд не визначає безпосередньо ніяких додаткових обов'язків. Вимоги щодо поведінки жінки чітко визначені у підставах скасування звільнення та повернення її для подальшого відбування призначеного судом покарання (ч. 5 ст. 83 КК). І ці вимоги переважно полягають у виконанні жінкою своїх материнських зобов'язань (займатися доглядом та вихованням дитини). Саме ці підстави опосередковано сприймаються як межі дозволеної та бажаної поведінки. Тож вже на той час, як на наш погляд, існувала проблема щодо необхідності уточнення (поглиблення) даних кримінально-виконавчих положень на двох рівнях. Перший мав би передбачати у перереліку виглядів звільнення не лише звільнення від відбування покарання з випробуванням, але й звільнення від подальшого відбування покарання на підставі ст. 83 КК, а отже, виокремлення вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до трьох років. По-друге, закон мав би вимагати не лише контролювати дотримання звільненими жінками громадського порядку та виконання обов'язків, покладених судом, але й суто материнських функцій, пов'язаних із доглядом, фізичним, психічним розвитком та вихованням дитини (що фактично і було підставою для звільнення). Останні безумовно посилювали б значення наявності спеціальних суб'єктів, які б мали це робити. На жаль, зазначені вище проблеми мають сталий характер і не вирішені до сьогодні. До того ж, кримінально-виконавче законодавство набуло і інших, не менш важливих суперечливих правових положень, які заслуговують на увагу.

Кримінально-виконавче законодавство з часів набуття чинності (1 січня 2004 р.) і до сьогодні пройшло певний шлях суттєвого реформування в частині умов та порядку виконання та відбування покарання, зокрема, у вигляді позбавлення волі на певний строк [5; 6]. Чи змінився аналогічним чином стан у вирішенні зазначених нами проблем щодо розглядуваної категорії засуджених жінок? Маємо це відслідкувати на підставі аналізу тих змін, яких зазнало кримінально-виконавче законодавство в останні роки, та співставлення кримінально-виконавчих положень зі змістом Закону «Про пробацію».

Слід зазначити, що кримінально-виконавче законодавство зазнало суттєвих структурних змін. Виокремлюється спеціальний Розділ V «Звільнення від відбування покарання. Допомога осо-

бам, які звільнені від відбування покарання, контроль і нагляд за ними», який містить чотири глави (з 23 по 26) та дванадцять статей (з 152 по 166; три з яких втратили чинність).

А отже, містить саме ті положення, які мають піддатися узагальненню та системно-правовому аналізу. Дотримуючись визначеної попередньо системи аналізу, маємо звернути увагу на такі положення та напрямки реформування.

Наступність кримінально-виконавчого законодавства відтворюється у збереженні спеціальної кримінально-виконавчої норми щодо формулювання (аналогічно до кримінального законодавства) підстав для звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають дитину до трьох років. Проте є і певні відмінності. Чинний закон має певне уточнення: відносить даний вид звільнення до виду дострокового звільнення від відбування покарання (ч. 10 ст. 154 КВК). Що на наш погляд, не відповідає правовій природі цього виду звільнення, оскільки остаточним звільнення буде лише за умови дотримання жінкою певних материнських та громадянських обов'язків, у разі невиконання яких звільнення буде анульоване. Тож це певний вид умовного звільнення від подальшого відбування покарання та встановлення певного іспитового строку (випробування) для звільненої жінки, який може становити понад три роки.

Проте зміни торкнулися не лише цієї обставини. Якщо на час набуття чинності КВК у 2004 р. у даному положенні йшлося про можливість такого звільнення, то із внесенням у дану норму змін у 2014 р. вже йдеться про те, що ця категорія засуджених «звільняється судом від відбування покарання». Отже, відтепер інститут носить імперативний, обов'язковий характер (за наявності підстав та умов такого звільнення). Проте це не відповідає чинному кримінальному законодавству, де у ст. 83 КК відповідне формулювання все ще носить дискреційний характер - «суд може звільнити від відбування покарання», а отже, рішення залежить від суддівського розсуду. І ця суперечливість має бути усунена.

Щодо кола суб'єктів та змісту контрольно-наглядових функцій та надання допомоги щодо звільнених від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей. На жаль, ні у попередньому варіанті закону, ні в чинному змісті КВК (ст. 156 КВК) не виокремлюються розглядувана категорія засуджених жінок, серед тих, хто особливо потребує допомоги у трудовому та побутовому влаштуванні. Йдеться лише про

осіб з інвалідністю, пенсіонерів, неповнолітніх. Проте зазначене вище є підтвердженням тому, що жінки, які звільняються із малолітніми дітьми, є теж доволі вразливою категорією населення, а отже, самотужки чи навряд можуть справитися із соціально-економічними та побутовими проблемами сьогодення. Особливо у випадках намагання звільненої самостійно облаштувати своє життя з дитиною, без підтримки рідних та близьких.

Слід зазначити, що у 2016 році дана норма була доповнена новою частиною, в якій йдеться про застосування заходів соціального патронажу щодо осіб, звільнених від покарання у вигляді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк (ч. 4 ст. 156 КВК). Але ж в такій редакції це положення поширюється на будь-яку особу, яка є звільненою.

Уявлення про те, яка за змістом має бути контрольно-наглядова функція щодо розглядуваної категорії засуджених жінок і на кого вона покладається, надає зміст ст. 163 КВК, який (порівняно із попереднім варіантом) набув у 2016 р. суттєвих змін. До речі, ця норма, як і всі інші Глави 26 «Здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання» (ст.ст. 163-166 КВК), стосується лише безпосередньо звільнених від відбування покарання з випробуванням. Тож у чинному кримінально-виконавчому законодавстві взагалі не виокремлюються статті, які б регулювали порядок здійснення контролю за поведінкою жінок, до яких застосували ст. 79 та 83 КК. Якщо щодо засуджених жінок, які є вагітними або мають дітей віком до семи років, звільнених від відбування покарання з випробуванням на підстав ст. 79 КК, більш-менш можливим є застосування кримінально-виконавчих положень, які стосуються загального інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст.ст. 75-78 КК), то суттєвим недоліком чинного законодавства є факт повної відсутності згадки про особливість підготовки звільнення та контролю за поведінкою засуджених жінок, які були звільнені від подальшого відбування покарання у вигляді обмеження та позбавлення волі на підставі ст. 83 КК.

Ця проблема набуває нового звучання на тлі співставлення чинних кримінально-виконавчих положень зі змістом Закону «Про пробацію», яким саме керуються у своїй діяльності уповноважені органи пробації за місцем проживання звільненої особи [2; 3]. На нашу думку, особливе значення має той факт, що в законі неодноразово виокремлюється саме категорія вагітних жінок та жінок, які мають дитину віком до трьох років,

коли йдеться: про здійснення головного завдання пробації - нагляду за певними категоріями засуджених (ст. 6); про підстави для застосування пробації та аналіз соціально-психологічної характеристики особи засудженого (ст. 7); під час уточнення змісту та сутності наглядової пробації як виду здійснення наглядових та соціально-виховних заходів (диференційований підхід, консультативна, психологічна допомога, сприяння працевлаштуванню, залучення до навчання, участь у виховних заходах та соціально корисній діяльності, індивідуально-профілактична робота) щодо звільнених (ст.ст. 10, 13); насамкінець - під час виокремлення суб'єктів пробації (ст. 14).

Подовжуючи аналіз змін, внесених у ст. 163 КВК, маємо підкреслити те, що змінено і перелік суб'єктів, які мають здійснювати контрольно-наглядові функції. У попередній редакції у переліку йшлося про кримінально-виконавчу інспекцію, органи внутрішніх справ, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації. Сьогодні їх перелік такий: уповноважений орган з питань пробації за місцем проживання, працівники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадські об'єднання, релігійні та благодійні організації. Тож звертає на себе увагу той факт, що єдиним представником правоохоронних органів у виконанні контрольно-наглядової та соціально-виховної роботи є лише уповноважений орган з питань пробації за місцем проживання.

Проте, знову ж таки, цей перелік не зорієнтований на специфічні види соціальної (побутової) допомоги, якої потребують звільнені жінки, що мають дітей, не містить спеціальних суб'єктів. Як на наш погляд, в даній спеціальній кримінально-виконавчій нормі має бути виокремлено коло суб'єктів, які мають контролювати та відповідати за наявність можливостей у жінки виконувати материнські зобов'язання. Однією з тенденцій подальшого реформування у сфері реалізації розглядуваних інститутів, виходячи із інтересів дитини, має стати збільшення кола спеціальних суб'єктів контрольних функцій. В чинних соціально-економічних умовах держави (за умови перевантаженості співробітників уповноважених органів пробації) набуває актуальності законодавче визначення безпосередньо державних органів (органів місцевого самоврядування), які б здійснювали контроль за станом дитини, наявністю можливості для її фізичного, розумового, духовного розвитку. В інтересах дитини необхідна

організація більш чіткого контролю та допомоги органів опіки та піклування, що надасть можливість своєчасно виявити грубі порушення з боку матері по відношенню до дитини, наявність проблем матеріально-побутового характеру, а отже, своєчасно відреагувати на це. Проте не повинно переважати каральне спрямування контрольних функцій даних органів. Вони мають не лише контролювати, але й допомагати засудженим жінкам у виконанні своїх обов'язків як матері. Питаннями фізичного та психічного здоров'я дитини мають опікуватися відповідні медичні установи та заклади.

Підсумовуючи зазначене, слід підкреслити таке. Історичний та системно-правовий аналіз відповідних правових положень, з урахуванням характеру змін, яких вони зазнали за досить тривалий термін існування, дозволили більш повно розкрити соціально-правову сутність контрольних функцій, які мають розмежовуватися між різними суб'єктами його здійснення. Такий підхід зумовлюється доцільністю визначення того, наскільки істотними є зрушення у виконавчій сфері кримінального правосуддя щодо розглядуваної категорії засуджених жінок, що збережено, а що зазнало суттєвих змін, та які проблемні питання залишаються не вирішеними до сьогодні.

Співставлення змісту окремих положень доводить доцільність подальшого удосконалення кримінально-виконавчого законодавства в частині створення умов для соціальної адаптації доволі вразливої в соціально-економічному відношенні громадян України - звільнених із кримінально-виконавчих установ вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей. Актуальність посилюється інтенсивністю впровадження інституту пробації в Україні, напрацюванням нового якісного досвіду у функціонуванні уповноважених органів пробації, що є невід'ємною складовою частиною побудови в Україні громадянського суспільства та наповнення питань реабілітації, соціальної адаптації, постпенітенціарної корекції звільнених від відбування покарання соціальним змістом та сутністю.

Співставлення окремих положень доводить доцільність подальшого удосконалення кримінально-виконавчого законодавства в частині створення умов для соціальної адаптації та ресоціалізації доволі уразливої в соціально-економічному відношенні категорії громадян України. Якщо дотримуватися тієї тези, що соціально-правовий інструментарій в частині контрольного-наглядного та соціально-виховного впливу на дану специ-

фічну категорію засуджених жінок має відтворювати як особливості суто правового, так і соціального характеру, то маємо визнати доцільність першочергового вирішення на законодавчому рівні таких питань. Зокрема, на тлі вищезазначених проблем (суперечностей) чинного кримінально-виконавчого законодавства подальшого удосконалення потребують конкретні положення в частині:

1) виокремлення в переліку виглядів звільнення від відбування покарання - умовного дострокового звільнення від подальшого відбування призначеного судом покарання вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до трьох років, на підставі ст. 83 КК;

2) уточнення дискреційного (факультативного) характеру цього виду звільнення як такого, що залежить від наявності значної кількості чинників економічного, соціально-правового, побутового характеру, які мають бути оцінені судом з точки зору захисту інтересів дитини;

3) передбачення обов'язковості звітування звільненої щодо стану виконання своїх материнських специфічних зобов'язань, перелік яких міститься у ч. 5 ст. 83 КК;

4) формування в кримінально-виконавчій установі спеціальної процедури підготовки даної категорії засуджених до звільнення, що має бути взаємопов'язано із безпосереднім визначенням розглядуваної категорії засуджених як такої групи населення, що вимагає особливої допомоги у вирішенні питань трудового та побутового влаштування;

5) необхідності передбачити збільшення кола суб'єктів, які мають здійснювати контрольні-наглядні функції щодо специфічної категорії звільнених, у створенні належних умов для розвитку та виховання дитини (зокрема, за рахунок органів опіки, піклування, медичних установ тощо).

Література

1. Виправно-трудоий кодекс України. Станом на 1 вересня 2002 р. Київ : Атака, 2002. 64 с. С. 54, 57-58.
2. Закон України «Про пробацію». *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 93.
3. Закон України «Про пробацію» (із змінами, внесеними 21.12.2016 р.). *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 3-4. Ст. 26.
4. Исправительно-трудоий кодекс Украины (с изменениями и дополнениями по состоянию на 20 января 2002 года). Харьков : ООО «Одиссей», 2002. 224 с. С. 90-92.

5. Кримінально-виконавчий кодекс України. Офіційне видання. Київ : Атіка, 2003. 96 с. С. 83-91.

6. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 грудня 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 140 с. С. 121-130.

7. Кирилюк В.А. Громадський ресурс системи пробації в Україні. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського союзу: розвиток та інтеграція*: Збірник матеріалів міжн. наук.-практ. конференції (Київ, 27 листопада 2015 року). Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 404-407.

8. Матвєєва Ю.О. Соціально-психологічна допомога жінкам після виходу з установ виконання покарань. *Сучасна наука - пенітенціарній практиці*: зб. матеріалів II Міжн. практ. конф. (Київ, 4 грудня, 2014 р.). Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2014. С. 191-194.

9. Меркулова В.О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: Монографія. Вид. 2-е. Одеса : НДРВВ ОЮІ НУВС, 2003. 281 с. С. 256.

10. Меркулова В.О., Гритенко О.А., Резніченко Г.С. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей : монографія. Одеса : ОДУВС, 2015. 286 с. С. 236-262.

11. Меркулова В.О. Міждисциплінарний інститут «пробації»: сутність та проблеми реалізації соціальної конвергенції відповідних правоохоронних органів із громадськістю. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2022.

12. Степаненко І.О. Поняття і соціально-правове призначення контролю та нагляду під час соціальної адаптації осіб, які звільнені від відбування покарання. *Сучасна наука - пенітенціарній практиці*: зб. матеріалів II Міжн. практ. конф. (Київ, 4 грудня, 2014 р.). Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2014. С. 303-306.

13. Турчина О.С. Окремі аспекти поняття громадського впливу на засуджених. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського союзу: розвиток та інтеграція*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ.конф. (Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ : Ін-т крим.-викон.служби, 2015. С. 228-230.

Меркулова В. О.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та
кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ